

Електронний посібник
Уроки з історії Прикарпаття
6, 7, 8, 10 класи

Презентації створила
вчитель вищої категорії, вчитель-методист
Ліцею №23 імені Романа Гурика
Івано-Франківської міської ради
Рибчинська Ніна Володимирівна

**Наш край
у 2 половині 17 –
на початку 18 ст.**

8 клас

Урок 37

План

- 1. Прикарпаття після національно-визвольної війни. Поява опришків.**
- 2. Заснування міста-фортеці Станіславова**
- 3. Військові дії у 2 половині 17- на поч. 18 ст.**
- 4. Розбудова Станіславова**
- 5. Населення міста**
- 6. Міське самоврядування**
- 7. Розвиток господарства міста**
- 8. Розвиток культури у Станіславові та на Прикарпатті**

Територія області
13,9 тис. км²

1. Прикарпаття після національно-визвольної війни. Поява опришків

Руське воєводство. Очолював воєвода руський. Поділялося на Галицьку, Львівську, Перемиську, Сяноцьку та Холмську землі. Землі ділилися на повіти. Центр – Львів.

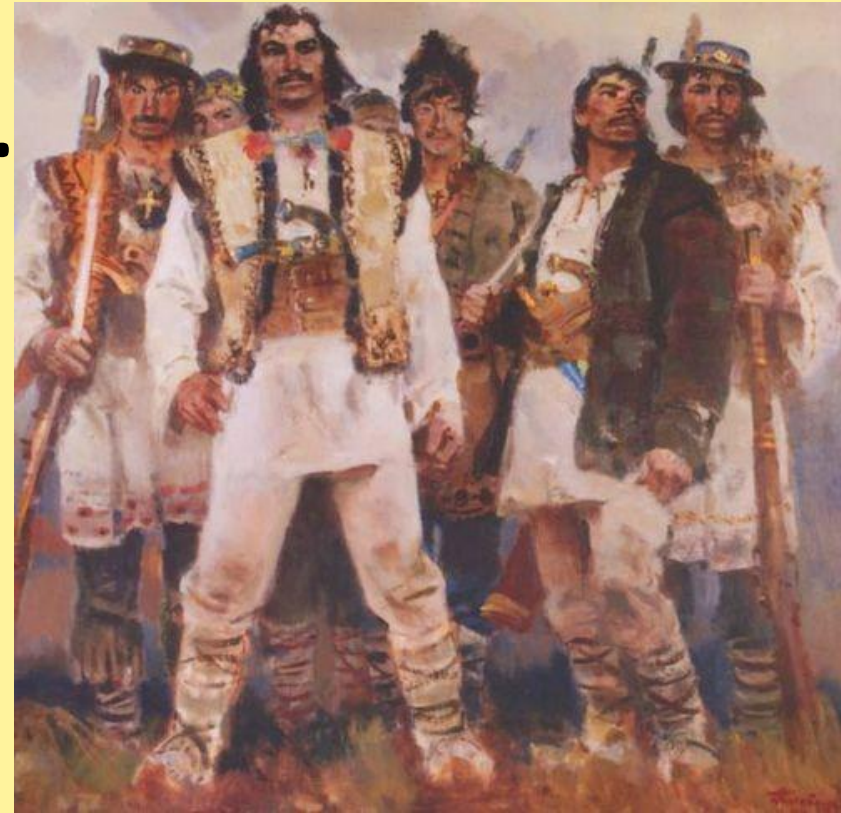
Герб Руського воєводства

Прикарпаття входило до **Галицької та Львівської земель**, які поділялися на повіти: **Галицький, Долинський, Коломийський, Рогатинський, Снятинський, Тлумацький.**

За Зборівським миром землі краю повернулися під владу Польщі. Каральні операції, страти. Заворушення до кінця 1650-х рр.

У 16 ст. рух **опришків**. Перша згадка **1529**. У 50-х 17ст. опришки регулярно нападали на Галич, Снятин. У Коломийському повіті 6 р. діяв загін І.Винника. 1670-1681 в Галицькому та Коломийському повітах загін Нестора. 1702-1704 загони Степана Пинті та Івана Пискливого

**Пістоль,
бартка**

2. Заснування міста-фортеці Станіславова

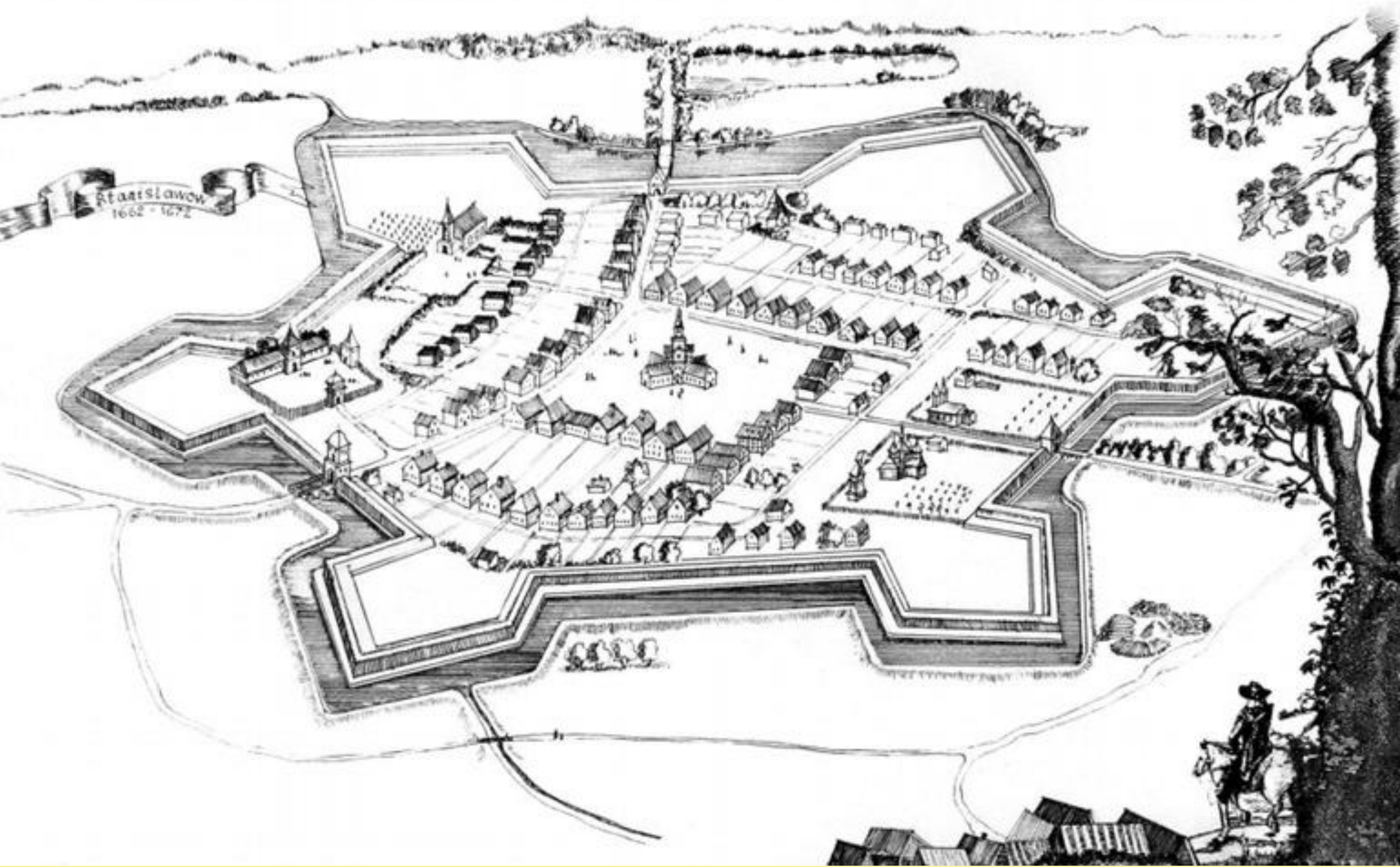
У 1654 воєвода київський і великий гетьман коронний **Станіслав Ревера Потоцький** викупив у родини Жечковських землі в районі сіл Заболоття та Княгинина, щоб спорудити фортецю для захисту від набігів кримських татарів та створення опорного пункту в Галицькій землі.

Син Ревери **Андрій Потоцький**, староста галицький, на території с. **Заболоття** у межиріччі річок Бистриці Солотвинської та Бистриці Надвірнянської збудував **місто-фортецю Станіславів**.

Фортеця здудована за 5 місяців **1661-1662** рр. Фортеця мала вигляд рівностороннього шестикутника зі сторонами 400 м. В кожному куті фортеці - шість земляних бастіонів п'ятикутної форми. Земляні вали, шириною 10,8м, висотою 4-5м, були зроблені з щільно утрамбованої жовтої глини. Навколо фортеці оборонний рів з водою та дубовий частокіл. Будівництвом керував **архітектор Франсуа Корассіні** з Авіньйону.

Копія (1790 р.) первісного герба міста, наданого королем у 1663 р. (використовувався у 1663–1790)

7 травня 1662 А. Потоцький надав місту **Магдебурзьке право.**

Король Ян II Казимир своїм привілеєм від 14 серпня 1663 р. підтвердив надання місту цього права, вказавши, що воно назване на честь сина Андрія Потоцького – **Станіславом, а також надав місту герб.**

На печатці Станіславова з 1694 зображено фортечну стіну з відкритою брамою. За муром - три вежі, а у брамі - герб родини Потоцьких "Пилява".

*Копія (1790 р.) первісного герба
міста, наданого королем у 1663 р.
(використовувався у 1663–1790)*

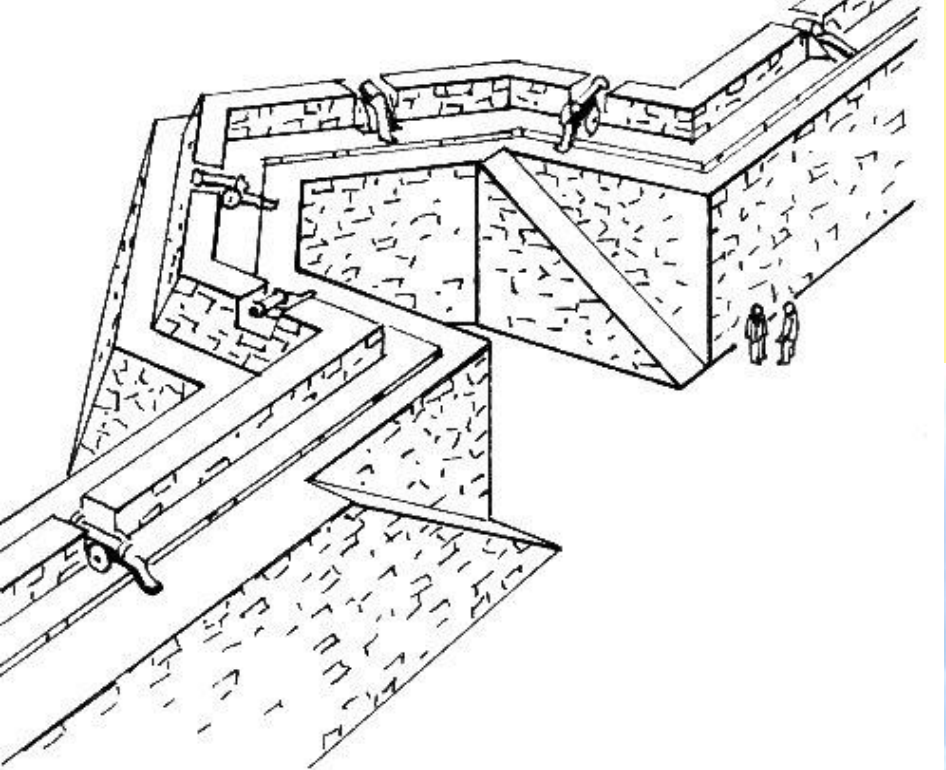

Станіслав Потоцький (1659-1683),
син Андрія Потоцького, полковник
кавалерії, командир гусарської
хоругви, героїчно загинув у битві з
турками під Віднем 1683. Урочисто
похований в колегіальному костелі.

1679 – 1682 інженер **Кароль Беное** удосконалював фортецю у напрямі новозбудованого палацу Потоцького - твердиня набула повздовжнього вигляду. 1691-1751 власником міста був син Андрія **Йосиф Потоцький**. За його наказом у 1690-х рр. фортечні стіни були обкладені червоною цеглою та каменем. На бастіонах було розміщено 123 гармати.

Бастіон

В **1672** р. Станіславівську фортецю описав у своєму «Щоденнику» німецький дипломат **Ульріх фон Вердум**. Французький мандрівник **Франсуа де Леран** у **1687** р. написав "Серед усіх прикарпатських міст найбільшим і найкрасивішим є Станіславів... Його фортифікації вражають своєю довершеністю".

3. Військові дії у 2 половині 17- на початку 18 ст.

На початку вересня **1676** **50 тис. турецька армія** під проводом Ібрагіма-паші підійшла під стіни Станіславівської фортеці. Турки спалили Заболотське та Тисменецьке передмістя, але не змогли взяти місто штурмом. Два тижні місто тримали в облозі. Гарнізон фортеці під керівництвом Яна Камінського витримав облогу. Зі звільненого міста на допомогу королю

Яну III Собесьькому під Журавно навіть виступив військовий загін, який очолював Ян Денненмарк.

На відзнаку бойових подвигів сейм виніс подяку місту та звільнив його жителів від сплати податків.

В роки Північної війни **Йосиф Потоцький** підтримав шведського короля Карла XII та короля С. Лещинського.

1706 російські війська штурмом захопили і пограбували місто.

1707 місто захопили українські козаки, союзники Петра I, та на 2 роки призупинили міське самоврядування.

1712 місто захопили та пограбували війська гетьмана Сенявського.

Повернувшись до міста у 1714 році, Йосиф Потоцький відновлює обороноздатність Станіславова.

4. Розбудова Станіславова

Місто поділялося на **середмістя** та **підзамче**. За мурами - **4 передмістя**. Спочатку Заболотівське і Тисменецьке передмістя, наприкінці 17- на початку 18 ст. - Галицьке та Лисецьке.

Одночасно з будівництвом валів йшло спорудження ратуші та інших будівель. Спочатку були збудовані дерев'яні ратуша, костел, замок Потоцького. У 60-70-х рр. споруджені дерев'яні житлові та господарські будівлі навколо ратуші, вони утворили ринкову площу.

Будинки були двоповерхові (пізніше триповерхові) на 3-4 вікна по фасаду. У 70-х рр. дерев'яні будівлі почали замінювати кам'яними.

Перша ратуша (1672—1677)

Андрій Потоцький у 1662-1666 збудував ратушу з дерева. У 1672 вона була перебудована. Це була дев'ятиповерхова кругла вежа з кам'яною основою, побудована у стилі пізнього ренесансу.

Німецький мандрівник **Ульріх фон Вердум**, в січні 1672, у своєму «Щоденнику» написав: «Ратуша стоїть посередині великого чотирикутного ринку. Збудована у вигляді вежі з різними заглибленнями частково з дерева, а частково з каменю...».

В ратуші засідали міська рада та суд. З її вежі контролювали спалахи пожеж у місті, а також вели спостереження за переміщенням турецьких і татарських загонів.

У 1677 ратуша була розібрана.

Друга ратуша (1695—1868)

У **1695** році, на замовлення власника міста Йосифа Потоцького, італійський архітектор **Карл Беное** звів нову ратушу з каменю.

Найдавніша фотографія ратуші 1860 р.

Ratusz w 1860 r.

Збереглося декілька малюнків та описів тієї ратуші, на підставі яких архітектор Зеновій Соколовський зробив графічну реконструкцію споруди.

Вона була хрестоподібною у плані, мала дев'ять поверхів і вежу, яку вінчав купол. На рівні п'ятого поверху містився годинник із чотирма циферблатами, які кожні 15 хвилин відбивали час за допомогою дзвонів, підвішених у куполі. Довкола вежі по верху йшла галерея, там постійно чатували дозорці.

При виявленні пожежі, наближенні ворога вартові трубили у сурми, попереджаючи мешканців міста. Для цих вартових над годинником була обладнана кімната, де вони й мешкали.

На другому і третьому поверхах відбувалися засідання магістрату і суду (лави), а перший поверх здавався в оренду купцям (24 крамниці).

У підвалах ратуші була в'язниця, там тримали опришків і кримінальних злочинців.

На бані височіла фігура архангела Михаїла, патрона Червоної Русі, що перемагав диявола у вигляді змія.

28 вересня 1868р. пожежа.

Макет ратуші

Палац Потоцьких (1672 – 1682)

Франциск Далейрак наприкінці 17 ст. написав: «Має він (Андрій Потоцький) величний палац, збудований гарно й декоративно з каменю. Ринок, доми, мешканці й арсенал відзначаються над всі інші міста Русі... Роблячи висновок з одягу чоловіків і жінок, не менше також з частих ярмарків, які щодо багатства й різноманітності товарів не поступалися ярмаркам у Львові та Варшаві, можна б назвати Станиславів серцем королівства, хоч його околиця зовсім знищена».

Палац був побудований **1672–1682** в італійському стилі «палаццо ін фортеццо» (палац у фортеці). З боків та ззаду розташовувалася фортифікація у два бастіони, а фронтальна частина та парк були звернені до центру міста.

Залишки валів за палацом Потоцьких

**Центральний
корпус та флігель
палацу Потоцьких**

*Stanisławów Szpital wojskowy. Emanuel
Stanisław. N. u. N. P.*

Рицарська брама

Вид палацу Потоцьких згори

Археологічні розкопки біля палацу Потоцьких 2013 р.

Давня бруківка

**Залишки будівель
та вхід до
підземелля**

Кам'яні гарматні ядра

Колегіата

У **1672-1703** за проектом **Ф.Корассіні** та **К.Беное** збудовано кам'яний кафедральний костел Пресвятої Діви Марії та дзвінницю (зруйнована 1947, відбудована 2001). Побудований в стилі бароко з елементами ренесансу як усипальня родини **Потоцьких**.

5. Населення міста

Спочатку в середмісті оселяються українці і поляки. Українці – колишні заболотські селяни жили у південно-східній частині середмістя. **1658** А.Потоцький видав привілей українській громаді на спорудження церкви, організацію братства, школи і шпиталю. Поляки – замкова адміністрація та шляхтичі будувалися в західній частині міста, мали фільварки в передмістях.

2012 р. неподалік ратуші відкрито пам'ятник першій українській церкві Святого Воскресіння.

1662 А. Потоцький запросив до міста **вірменських купців** з Молдавії і Угорщини, щоб сприяти розвитку торгівлі. Їх оселили у північно-східній частині міста. **1663** А.Потоцький збудував для вірмен церкву.

1677 надав їм привілеї: право на самоврядування та звільнення на 20р. від податків.

Також **1662** А.Потоцький дозволив поселитися в Станіславові **євреям** у південній частині середмістя. Та надав їм привілей на будівництво синагоги, право займатися ремеслами і торгівлею. Життям єврейської громади керував кагал (орган самоуправління).

**Фундаменти
колишніх
єврейських
будинків на площі
Ринок біля ратуші**

**Населення міста поділялося на патриціат і плебс.
Патриціат – шляхта, заможні купці і ремісники,
лихварі.**

**1709 у середмісті проживали 146 родин (62 українські,
50 вірменських, 25 єврейських та 9 польських).**

У передмістях жили позацехові ремісники та селяни. Вони сплачували податки. Селяни-кріпаки відробляли панщину. У передмістях розташовувалися фільварки монастирів та садиби шляхтичів, цегельні, млини.

У 1709 в передмістях проживало 62 українські, 9 вірменських, 3 єврейські, 10 польських родин.

Передмістя першими страждали від нападів ворогів.

6. Міське самоврядування

Магдебурзьке право
Міське самоврядування

Магістрат

Бургомістр

Війт

Рада
(7 райців і
міські
скарбники)

Судова лава
(4 лавники і
секретар)

Ратуша

Вибори до українсько-польського магістрату відбувалися щороку в присутності замкових економів Потоцьких. Бургомістра фактично призначав власник міста, а магістрат затверджував. **Перший бургомістр Бенедикт Андрушевський** був на посаді пожиттєво.

1677 А.Потоцький надав **привілей вірменській громаді** на самоврядування. Вірмени обирали свій магістрат спочатку щороку, потім пожиттєво. Таким чином вірменська громада Станіславова отримала такі ж права, як і поляки. Бургомістри двох громад разом з замковим економом розглядали найважливіші справи, затверджували смертні вироки. Дрібніші справи кожен магістрат розглядав окремо.

Страта відбувалася на площі Ринок біля ратуші.

7. Розвиток господарства міста

В с. Заболоття були ремісники – ковалі, бондарі, ткачі, стельмахи. Вірмени та євреї розвинули шевське, кравецьке, різницьке, кушнірське, слюсарське, римарське, котлярське, пушкарське ремесла. За магдебурзьким правом ремісники об'єднувалися в цехи. **1672** виникли перші цехи.

1709 в місті та передмістях жили 48 ремісничих сімей 19 спеціальностей (22 сім'ї українські).

На чолі цеху майстри обирали цехмайстра. Цех мав свій статут, святого, свято, прапор та виставляв певну кількість воїнів для захисту міста. Цехи були невеликі – по 12 осіб. Гончарі виробляли посуд і кахлі.

Значний вклад в економіку міста внесли вірмени. Багаті вірменські сім'ї Аміровичів, Богдановичів, Теодоровичів та ін. придбали у Станіславові будинки, фільварки, зайняли чільне місце у промислах. Вірменські шкіряні вироби, знамениті **сап'янці** здобули європейську славу. Також вірмени виробляли шовкові, оздоблені золотом і сріблом, **перські пояси**.

Вірменський ремісник
виробляє сап'ян

Крім ремісників у місті жили аптекарі, пекар, мельник, коновал, муляри, цегельники, годинникарі. Скляр (єврей) виробляв віконне скло та скляний посуд. З кінця 17 ст. в Станіславові з'являється водогін, який будували рурмайстри з дерев'яних труб.

Станіславів був розташований на перетині торгових шляхів. Місто стало торговим центром і почало багатіти. На площі Ринок щотижня відбувалися торги.

Тричі на рік відбувалися ярмарки. Торгували зброєю, вином, посудом, сукном, прикрасами, фініками. Приїжджали купці з Криму, Молдавії, Угорщини, Польщі, та Наддніпрянщини. Під Звіринецькою дібровою торгували худобою (волами).

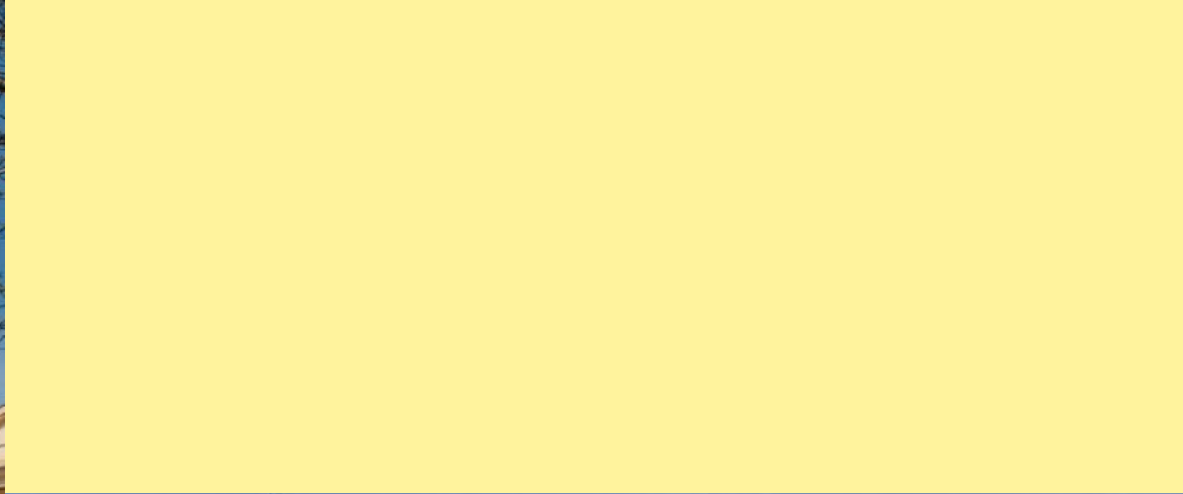
8. Розвиток культури у Станіславові та на Прикарпатті

1654 православні вірмени прийняли унію з католицькою церквою.

1700 українська Львівська єпархія визнала унію з Римом.

Поляки були католиками. 1690 А. Потоцький запросив до міста ченців ордену Отців Тринітарів. У 90-хрр. Йосиф Потоцький запросив єзуїтів.

Євреї сповідували іудаїзм.

До **1672** А. Потоцький заклав у Станіславові **вищу школу** з 5 професорами, де вивчали теологію, філософію, риторику.

Єзуїти **1716** створили **Колегіум**, у якому навчалися 5 років. Навчання велося латиною та польською. Колегіум називали **«покутськими Афінами»**, 1718 тут навчалось 200 студентів.

За привілеєм А.Потоцького при українській церкві Воскресіння існувала **братська українська школа**. Існувала і **вірменська школа**.

При церквах і костелах існували шпиталі – притулки для бідних. Медичну допомогу надавали цирульники та аптекарі.

Скит Манявський

Іконостас церкви Воздвиження Чесного Хреста монастиря Скит Манявський. Йов Кондзелевич. 1698-1705 (Богородчанський)

Ікона «Вознесіння».
З іконостасу церкви
Воздвиження Чесного
Христа монастиря
Скит Манявський.
Йов Кондзелевич

З XIV ст. експансія **католицизму**. Будувалися католицькі костели та монастирі в Коломиї, Снятині, Калуші, Рогатині.

Готично-ренесансовий костел Святого Миколая в Рогатині (1666)

Дерев'яна церква **Святого Духа (1598)**.
В церкві зберігся **іконостас**, створений на кошти
Рогатинського братства в **1650**.

**Образотворче
мистецтво
Рогатинський
іконостас
1650 р.**

Домініканський костел у с. Чернелиця Городенківського району (1661)

Залишки Чернелицького
замку, збудованого
брацлавським
воєводою Михайлом
Чорторійським 1659 р.

**Презентацію створила
вчитель вищої категорії, вчитель-методист
Ліцею №23 імені Романа Гурика
Івано-Франківської міської ради
Рибчинська Ніна Володимирівна**

2017-2019

Список літератури

- 1. Т. Бершадська, Я. Атаманюк,
С. Чехольська “Мій Івано-Франківськ”,
2005, § 6-14**
- 2. В.Островський «Історія Прикарпаття»
2008, стор. 61-74**
- 3. «Наш край» 1994, стор. 35-38**
- 4. «Мій рідний край – Прикарпаття», 2000,
стор.49-55, 98-99**
- 5. Гаврилів, Арсенич, Процак “Літопис
Івано-Франківська (Станіславова)”, 1998р.**

6. В. Грабовецький, Б. Гаврилів, Г. Карась “Івано-Франківськ у пам’ятниках історії та культури”, 2001р.

7. В. Грабовецький “Історія Івано-Франківська”, 1999р.

8. Б.Гаврилів, М.Гаврилів «Пам’ятки історії та культури Івано-Франківщини»

9. І.Бондарев «Фортеця на Волоському шляху», серія «Моє місто» №2

10. «Станиславівська фортеця», серія «Моє місто» №26